

YANYA VİLAYETİ JANDARMA TENSİKATI (1903-1912)

READJUSTMENT OF GENDARMERIE OF THE JANINA PROVINCE (1903-1912)

Abdülkadir ERÇİN*

Öz

1877-1878 Osmanlı- Rus Savaşı Osmanlı Devleti'nin iç güvenlik teşkilatında köklü değişikliklere giden süreci başlatması bakımından önemlidir. Osmanlı Hükümeti savaş sonrası iç güvenlik yapısındaki zafiyetleri yakından görüp Avrupalı subayların da desteğiyle 1879 yılında zaptiye düzeninden kesin olarak jandarma teşkilatlanmasına geçişi tamamlamıştır. Bu doğrultuda jandarmanın görev ve sorumlulukları belirlenmeye başlanmış vilayetlerde jandarma sistemi oturtulmaya çalışılmıştır; fakat Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra Balkanlarda ortaya çıkan ayrılıkçı etnik hareketler ve çetecilik faaliyetleri jandarmanın istenilen şekilde teşkilatlanmasını engellemiştir. Avrupalı devletlerin reform baskılarından jandarma da etkilenmiş, özellikle Rumeli'de jandarma teşkilatında ıslahatlar yapılması kaçınılmaz hale gelmiştir. Reform baskıları altında 1896-1901 yılları arasında Rumeli jandarmasında gayrimüslim tebaanın da katılımını sağlayan bir dizi ıslahat hareketine girişilmiştir; fakat gerçek anlamda Osmanlı jandarmasını düzene koyma yani tensikat girişimleri Rumeli Umumi Müfettişliğinin kurulması ve bilhassa 1903 yılında Makedonya coğrafyasının yönetiminde ciddi reformları içeren Mürzsteg Programının ilanından sonra hız kazanmıştır. Mürzsteg Programı Rumeli'de yer alan Edirne, İşkodra ve Yanya Vilayetlerini tensikatın dışında tutmuştur. Yanya Vilayeti jandarması tensikatın dışında bırakılmasına rağmen kimi zaman kendi iç dinamikleriyle kimi zaman da Rumeli Umumi Müfettişliği ve Üçüncü Ordu'nun desteğiyle 1903-1906 ve 1906-1912 yılları arasında iki tensikat dönemi geçirmiştir. Bu çalışmada Yanya Vilayeti jandarmasının 1903-1912 yılları arasında geçirdiği tensikat süreci Başbakanlık Osmanlı arşiv belgeleri ışığında incelenecek ve tensikatın başarıya ulaşip ulaşmadığı sorgulanacaktır.

* Arş. Gör. Dr., Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, aercin@bartin.edu.tr,
<https://orcid.org/0000-0003-4070-9025>

•
Anahtar Kelimeler

Rumeli, Yanya Vilayeti, Jandarma, Tensikat, Osmanlı Devleti

•

Abstract

The Russo-Turkish War of 1877-1878 is significant since the Ottoman State initiated the process leading to radical changes in its internal security organization. After the war, the Ottoman Government recognized the weaknesses in its internal security structure and completed the transition from the zaptieh order to the gendarmerie organization in 1879, with the support of European officers, as well. For this purpose, the duties and responsibilities of the gendarmerie were specified and the gendarmerie system was tried to be established in the provinces. However, the separatist ethnic movements and gang activities that emerged in the Balkans after the Russo-Turkish War prevented the gendarmerie from being organized in the intended way. The gendarmerie was also affected by the pressures about reform from European states, and the reforms in the gendarmerie organization became inevitable, especially in Rumelia. With those pressures, a number of reform movements were initiated in the Rumelian gendarmerie between 1896 and 1901 that allowed non-Muslim subjects to participate. However, in fact, attempts to put the Ottoman gendarmerie in order, that is, readjustment attempts, gained momentum after the establishment of the The General Inspectorate of Rumelia and, in particular, after the announcement of the Mürzsteg Programme in 1903, which included serious reforms in the management of the Macedonia geography. The Mürzsteg Programme excluded the provinces of Adrianople, Shkodra and Janina, which were located in Rumelia, from the readjustment. Although the gendarmerie of the Janina Province was excluded from the readjustment, it went through two separate periods of readjustment between 1903-1906 and 1906-1912, sometimes with its own internal dynamics, sometimes with the support of the General Inspectorate of Rumelia and the Third Army. In this study, the readjustment process of the gendarmerie of the Janina Province between 1903 and 1912 will be examined in the light of archival documents from the Ottoman Archives of the Prime Ministry and it will be questioned whether the readjustment attempts achieved success.

•
Keywords

Rumelia, Janina Province, Gendarmerie, Readjustment, Ottoman State

GİRİŞ

Jandarma ismi Fransızca'da "Gendarmarie" kelimesinden gelmekte olup silahlı adamları nitelendirmek için kullanılmıştır. Hem sivil hem askeri yetkileri bünyesinde toplayan jandarma birlikleri ilk olarak 1798 yılında Fransa'da kurulmuştur (Tinç & Çam, 2018, s.9). Osmanlı Devleti'nde ise jandarmanın kurulmasına giden yol Avrupa'dan farklı bir süreçte ilerlemiştir. 1826 yılında Yeniçeri ocağının kaldırılmasından sonra "*Asakir-i Mansure-i Muhammediye*" ismi ile yeni bir ordu kurulurken bu ordunun son dönemlerinde zabitanın idaresinde yeni bir teşkilatlanma meydana getirilmiştir (Okçabol, 1940, s. 66). Osmanlı Devleti'nde jandarmanın ilk kuruluşuna dair atfedilen tarihler problemlili olsa da 1869 yılında yayımlanan "*Asakir-i Zaptiye Nizamnamesi*" örnek gösterilerek jandarmanın kuruluşu 1839 yılına kadar geri götürülebilmektedir (Özcan, 2013, s. 175). Bu süreçte Tanzimat ile birlikte iç güvenlik uygulamaları yeniden ele alınarak önceden bu gibi işleri gören derbentçilik, köprücülük, martolosçuluk kurumları kaldırılmış yerine Anadolu ve Rumeli'de zaptiye birlikleri meydana getirilmiştir (Sönmez, 2007a, s. 2856).

Jandarma teşkilatının Osmanlı Devleti'nde ortaya çıkışında 16 Şubat 1846 tarihinde "*Zaptiye Müşirliği*"nin kurulmasının önemli bir rolü bulunmaktadır. Müşirliğin kurulmasından sonra zaptiye askerinin sayısının giderek artması ve bunların nasıl yönetileceği tartışma konusu olduğundan yeni bir düzenlemeye gidilerek daha önce de belirttiğimiz üzere 1869 yılında *Asakir-i Zaptiye Nizamnamesi* yayımlanmıştır (Türkmen, 2020, s. 689). Bu nizamname ile vilayetlerde zaptiye alayları meydana getirilmiş alaylar taburlara, taburlar bölüklere, bölükler ise takımlara taksim edilmiştir. 1870-1872 yılları arasında cezaevi bünyesinde çalışan müdür ve gardiyanlar da zaptiye teşkilatına bağlanmıştır (Kahraman, 2000, s. 10).

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrası imzalanan 13 Temmuz 1878 tarihli Berlin Anlaşmasından sonra yabancı devletler Osmanlı Devleti'nin iç işlerine müdahale etmeye başladıkları gibi zaptiye askerinde de imtiyaz ve disiplin kaybolmuş durumdaydı. Sadrazam Sait Paşa Osmanlı ülkesinde güçlü bir güvenlik teşkilatı kurulmasının zaruri olduğunu görerek güvenlik teşkilatının ıslah edilmesi amacıyla Fransa ve İngiltere'den birçok subay getirtmişti (Alyot, 2008, s. 112). Bu subaylardan birisi de İngiliz General Valentine Baker idi. Valentine Baker henüz Osmanlı-Rus Savaşı sırasında iç güvenlik ile ilgili Osmanlı hükümetine kapsamlı bir reform programı sunmuştu. Jandarma ve polise dair maddeleri içeren raporun Osmanlı hükümeti tarafından kabul edilmesinden sonra

jandarma heyetinin kuruluş çalışmalarını gerçekleştirmek üzere bir komisyon meydana getirildi. Yapılan çalışmalar neticesinde jandarma teşkilatının kurulmasına karar verildi. Nihayet 20 Kasım 1879 tarihinde Seraskerliğe gönderilen tezkere ile zaptiye teşkilatı jandarmaya çevrilerek Seraskerlik makamına bağlanmış ve Seraskerlik çatısı altında bir jandarma dairesi meydana getirilmiştir (Sönmez, 2007b, s. 167-172). 1879 yılında tüm Osmanlı jandarmasının mevcudu 37.943 kişiden meydana gelmekteydi (Özbek, 2009, s. 9). Haliyle çok sayıdaki jandarma için yeni bir nizamname gerekiyordu. Bunun için 1879 yılında Fransız Jandarma Nizamnamesi tercüme edilerek yeni düzenlemelere gidilmişti (Özyılmaz, 1998, s. 476). Yine 16 Nisan 1880 tarihinde Avrupa örnek alınarak bir jandarma nizamnamesi hazırlandıysa da bu nizamname yürürlüğe girmemiş ve tasarı halinde kalmıştır (Koparan, 2007, s. 11).

Jandarma nizamnamesi yürürlüğe giremede jandarmaların asıl görevleri vilayetlerde devriye gezmek olarak belirlenmiştir; fakat Rumeli'deki karışıklıklar Anadolu vilayetlerindeki jandarmalara göre Rumeli jandarmasına daha fazla sorumluluk yüklemiştir. Artan asayiş sıkıntıları Rumeli jandarmasında yeni ıslahatları gerekli kılmıştır. Bu amaçla ilk olarak 1896-1898 yılları arasında Rumeli jandarmasında ıslahat hareketlerine girişilmiş ve bu dönemde Osmanlı Devleti'nde özellikle gayrimüslim tebaanın jandarma teşkilatına katılımı sağlanmaya çalışılmıştır. 1898-1901 yılları arasındaki ıslahat döneminde ise Rumeli'deki çetelerin çıkardığı karışıklıkları önleme amacıyla jandarmalar daha düzenli ve işe yarar hale getirilmek istenmiştir (Sert, 2019, s. 495). Fakat kapsamlı ve Avrupa devletlerinin katılımıyla Rumeli'de jandarma ıslahatı gerçek manada 1903 yılından sonra başlayacaktır. Bu çalışmada bir Rumeli vilayeti olan Yanya'da 1903 yılından itibaren jandarma tensikatının ne şekilde ve hangi koşullarda gerçekleştirilmeye çalışıldığı incelenecek 1903-1912 yılları arasında Yanya'da iki kademeli olarak yürütülen tensikat girişimlerinin sonuçları üzerinde durulacaktır.

1. Yanya Vilayeti Jandarmasında Tensikata Giden Süreç

Yanya Vilayeti coğrafi olarak kuzeyden İşkodra Vilayeti, güneyden Narda körfezi, batıdan Adriyatik denizi, doğudan ise Manastır Vilayeti ve Teselya toprakları ile çevrili 18.200 km² genişlikte alanı kapsayan bir Osmanlı vilayeti idi (Ertuna, 1983, s. 60-61). Yanya Vilayeti merkez sancağı olan Yanya ile beraber Ergiri, Preveze ve Berat sancaklarından meydana gelmekteydi (Ali Cevâd & Remzi, 2021, s. 50). Vilayet Doğu Akdeniz'de önemli bir geçiş noktası konumundaydı. Vilayetin limanları olan Preveze ve Narda sayesinde bölge özellikle Yunanistan Krallığı, Osmanlı Devleti ve İtalya arasında siyasi ve iktisadi bakımdan bağlantı noktası oluşturuyordu (Ortaylı, 1998, s. 137). Rumeli'deki stratejik konumu

Yanya'nın iç güvenliğini ayrıca önemli kılıyordu. Vilayetin asayişini sağlayan temel unsur jandarmanın da temelini meydana getiren zaptiye askerleriydi. 1865 yılına gelindiğinde zaptiye birlikleri Osmanlı ülkesinin belirli kısımlarında işlerlik kazanmıştı. Yanya Vilayeti de işlerlik kazanan bölgeler içerisindeydi (Reyhan & Sert, 2021, s. 415). Sonraki yıllarda zaptiye sayısı artmış ve 1875 yılında Yanya Vilayetinde 5 taburdan müteşekkil bir zaptiye alayı kurulmuştu. Bu alay sancaklardaki süvari ve piyade taburlarından oluşmakla birlikte alayın toplamı 1504 kişiye ulaşmaktaydı (Şenbuz, 2020, s. 10).

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın ardından imzalanan Berlin Anlaşması Rumeli'nin ve dolayısıyla Yanya'nın asayişi açısından ciddi sorunları beraberinde getirdi. Artık ayrılıkçı ulus hareketleri sistemli çete faaliyetlerine dönüşmeye başladı. Yanya bölgesinde özellikle Rumlar çete faaliyetleri bakımından etkin oldular. Rumlar bölgedeki Rum kiliseleri sayesinde etkinlik kazanarak komitecilik hareketleri ile Yanya'yı gözlerine kestirdiler. Rum komiteciler 1878 Berlin Anlaşması ile aslında Yanya'nın zaten Osmanlı Devleti'nden alınıp kendilerine verildiğini iddia etmeye başladılar. Bu noktada bölgenin Türk zulmüne uğradığını düşünen komiteciler bölgedeki Rum halkını harekete geçmeleri için kışkırtma yoluna gittiler (Gücel, 2014, s. 41-43). Rumeli'de ortaya çıkan karışıklıklar asayiş açısından jandarmanın teşkilatlı bir şekilde hızlıca kurulmasını gerekli kıldı. 1879 yılından itibaren zaptiyenin jandarma teşkilatına dönüştürülmesi sırasında vilayetlerde jandarma alayları kurulurken Yanya'nın da içinde bulunduğu bölgelere jandarma alay kumandanları atanmasına karar verildi (Reyhan & Sert, 2021, s. 428). Alınan bu kararlara rağmen Yanya'da jandarma teşkilatının gerçek manada oluşturulabildiğini söylemek güçtür. Zira 1879 yılında Yanya defterdarı Osman Tevfik Bey'in raporu birinci ağızdan bölgede jandarma teşkilatı kurulduğunu yalanlamaktadır. Osman Tevfik Bey 1879 yılında İstanbul gazetelerinde Yanya Vilayetinde jandarma askeri teşkil olunduğuna dair haberler yazılsa da bunların katiyen gerçeği yansıtmadığını, jandarma olarak adlandırılan kişilerin aslında istihdamına müsaade edilen seyyar zaptiye askeri olduğunu ifade etmektedir. Üstelik Osman Tevfik Bey bu zaptiye askerlerinin tamamının sayıları 400-500'ü bulan Hristiyanlardan meydana getirildiğini belirtmektedir (BOA, Y.PRK.UM. 1/60). Hristiyan Rumların çetecilik faaliyetleri bakımından Yanya coğrafyasını tehdit ettiği bir ortamda Osman Tevfik Bey'in verdiği Hristiyan zaptiye sayısı vilayetin güvenlik politikası açısından abartılı olarak yüksek görünmekle birlikte jandarmanın henüz işlevsellik kazanmadığını belirtmesi bakımından raporu dikkat çekicidir.

Yanya defterdarı Osman Tevfik Bey'in raporu ile uyumlu olarak Yanya Vilayetinde uzun bir süre gerçek manada bir jandarma teşkilatından bahsetmek mümkün değildir. Zira 1886 yılına gelindiğinde Yanya'nın da içinde bulunduğu bazı vilayetlerde jandarma idaresi tam olarak oluşturulmadığı gibi emniyet ve asayişte halen zaptiye askerleri ile sağlanmaktaydı (Reyhan & Sert, 2021, s. 430). 1888 yılına gelindiğinde zaptiye sisteminden dönüşümün gerçekleştiği görülmekteydi. Öyle ki 1888 yılında Yanya'da jandarma alayı olarak 1655 kişiden meydana gelen bir teşkilatlanmadan bahsetmek mümkündür (Sert, 2019, s. 487). Jandarma alayı sayısında uzun bir süre ciddi dalgalanmalar yaşanmadı. Bu jandarmada belirli istikrarın sağlandığını gösteriyordu. 1900 yılına gelindiğinde Yanya Vilayeti jandarma alayı ümera ve zâbitânın toplamı 1648 kişiydi. Toplam mevcudun 1406'sı piyade, 242'si ise süvari jandarmalarından meydana geliyordu. Vilayet jandarma alayının senelik tahsisatı ise 3.508.000 kuruş olarak belirlenmişti (BOA, DH. TMİK. S. 33/121). Fakat 20. yüzyıla girilirken Yanya jandarmasında sorunlar giderek gün yüzüne çıkmaya başlamıştı. Yanya valisinin ifadelerine göre vilayet artık Yunanistan'dan gelen çetelerin saldırılarına altına girmişti. O taraflardan vilayete çok sayıda silah ve cephane sokuluyordu. Böyle bir durumda jandarma sayısı asayişe sağlamada yetersiz kalıyordu. Valiye göre jandarma istihdam taleplerinin yarısı kadar bile jandarma Osmanlı Hükümetinin tutumu yüzünden mesleğe kaydedilemiyordu (BOA, DH. TMİK. S. 31/11). Üstelik hükümetin direktifi doğrultusunda Rumeli için oluşturulan ıslahat komisyonu Yanya vilayet merkezi ile çevresindeki jandarma sayısının yüksek olduğunu belirterek var olan mevcudun da düşürülmesini istiyordu (BOA, DH. TMİK. S. 31/46). Aslında ıslahat komisyonunun istekleri Osmanlı Devleti'nin o dönemde yaşadığı ekonomik krizin bir yansımasıydı. Jandarmaya ayrılan senelik tahsisat vilayet jandarmalarının masraflarını karşılamaya yetmiyordu. Yanya içinde aynı şey geçerliydi. 3.508.000 kuruş senelik tahsisata karşılık 1900 senesinde Yanya jandarmasının masrafları 3.657.695 kuruşa ulaşmıştı (Erdem, 2018, s. 292). Masraf açıkları için düşünülen çare jandarma maaşlarında indirimle gidilmesi idi. Tepki çekmemek adına yapılacak maaş kesintilerinin eski jandarmaları kapsamayacağı ve yeni alınacak jandarmalar için geçerli olacağı duyurulmuştu (BOA, DH. TMİK. S. 32/46).

Maaş kesintilerinin yanında Yanya jandarmasından terhis edilmesi istenen 272 neferin görevde kalması için vilayet yönetimi Osmanlı Hükümetinden talepte bulunuyordu; ancak talebi değerlendiren Meclis-i Vükela Yanya Vilayetine bu neferlerin göreve devam edemeyeceğini bildiriyordu (BOA, DH. TMİK. S. 34/28). Jandarma sayısında kesintiye gidilen Yanya Vilayeti bu kez hiç değilse var olan jandarmaların maaşlarında artış yapılmasını istemekteydi. Zira 1902 yılına

gelindiğinde Yanya Vilayetinde jandarma neferinin maaşı polise göre bile oldukça geri kalmıştı. Polislerin çoğu 200 kuruş maaş alırken az sayıdaki polis ise 300 kuruş maaş alıyordu. Oysa aynı dönemde Yanya jandarma piyade neferinin maaşı 74 kuruş, süvari neferinin maaşı ise 102 kuruştan ibaretti. Vilayet yönetimi bu standartsızlığın ortadan kaldırılmasını istiyor ve piyade ile süvari jandarma neferi maaşlarının 150 kuruşa yükseltilmesini talep ediyordu (BOA, BEO 2009/150612). Görüldüğü üzere Yanya jandarması tensikat öncesinde bir hayli zor durumda bulunuyordu. Hükümet vilayetin taleplerine çoğu kez olumsuz yanıt vermekteydi. Maaş artışı talebi de sonuçsuz kalmış durumdaydı.

2. Yanya Jandarma Alayında I. Tensikat Dönemi (1903-1906)

1902 yılı Yanya jandarması için olduğu kadar diğer Rumeli Vilayetleri için de önemli bir yıl oldu. Rumeli'deki isyan ve çetecilik faaliyetlerinin artması İngiltere, Fransa, Rusya, Avusturya ve İtalya gibi devletlerin bölge işlerine karışmasına zemin hazırladı. Böyle bir ortamda Sultan II. Abdülhamid 29 Kasım 1902 tarihinde bölgede durumu kontrol altına almak için "*Rumeli Vilâyât-ı Talimatnamesi*"ni yayınladı. Sorunları çözmek üzere Rumeli Umumi Müfettişliği kuruldu. Müfettişliğin başına 30 Kasım 1902 tarihinde eski Yemen Valisi Hüseyin Hilmi Paşa tayin edildi (Tilbe, 2021, s. 94-95). Sadaret makamı henüz Hüseyin Hilmi Paşa vilayet merkezlerine gelmeden, Yanya'nın da içinde bulunduğu Rumeli Vilayetlerinde jandarma tensikâtı için komisyonlar kurularak işe yaramayan jandarmaların tespit edilip görevden alınmasını ve yerlerine uygun kişilerin getirilmesini vilayet yönetimlerinden istedi (Törel, 2020a, s. 185).

Yanya Vilayetinde kısa süre sonra 1903 yılının Ocak ayında jandarmada tensikat çalışmaları başladı. Yanya vilayet yönetiminin hükümetten isteği jandarma tahsisatına 2.071.414 kuruş zam yapılarak tahsisatın yükseltilmesiydi; fakat bu istek kabul görmedi. Diğer yandan ise mevcut jandarmalara 172 piyade ve 29 süvari olmak üzere toplamda 201 nefer ilave edilerek jandarma sayısı 1577 nefere çıkarıldı. Tahsisata 856.477 kuruş eklenerek Yanya jandarma alayı senelik tahsisatı 3.794.096 kuruşa yükseltildi. Ayrıca piyadeye 120 kuruş, süvariye ise 150 kuruş maaş tahsis edilmesi kararlaştırıldı (BOA, BEO 1982/148639). Vilayet jandarmasına verilmesi planlanan maaş zamlarının verilmemesi tensikat sürecini ciddi bir şekilde aksattı. Bu süreçte Yanya jandarma kumandanının görevden alınması ve jandarmanın içine düştüğü sıkıntılı durumu yakından takip eden Selanik Vilayeti Siroz merkez kumandanı Mehmed Arif Efendi bölgede çok sayıda Rum yaşaması ve Rum lisanına aşına olduğunu gerekçe göstererek Yanya Vilayeti jandarma kumandanlığına tayinini istedi (BOA, TFR.I.ŞKT. 3/296). Osmanlı Hükümeti Mehmed Arif Efendi'nin talebini dikkate almayarak Yanya jandarma

kumandanlığına Yanya 18. Alayın üçüncü taburunda binbaşı olan Galip Bey'i getirdi (BOA, BEO 2008/150572). Sadaret makamı tensikat sırasında Yanya jandarmasına bazı uyarılarda bulundu. Buna göre tensikat sırasında bir bölükte piyade ve süvari sayısının o bölüğün komutanının belirlenmesinde önemli olacağı vurgulanarak süvari jandarmasının fazla olduğu bölükte komutan olarak süvari yüzbaşısı, piyadenin fazla olduğu bölükte ise piyade yüzbaşısının komutan olması gerektiği ifade edildi (BOA, TFR. I.MKM. 1/29). Yine tensikat sürecinde ihtiyaçlar göz önünde bulundurularak Yanya jandarma alayına 158 adet revolver silah ile, 15.800 adet revolver silahlara mahsus fişenk gönderildi (BOA, TFR. I.AS. 2/102).

Aslında jandarma tensikat sürecinde yukarıda verilen örnekler Osmanlı Hükümetinin aktif rol aldığını ve Yanya jandarma tensikatu ile yakından ilgilendiğini gösteriyordu; fakat asıl sorunlar göz ardı edilmeye devam etmekteydi. Zira Yanya Vilayetinde jandarma maaşları aylık 75 kuruşu bile bulmuyordu. Bu kadar az maaş ile istenilen vasıflara sahip jandarmada bulunamıyordu (BOA, TFR. I.A. 4/393). Maaşların az olmasının yanında Yanya jandarma alayındaki efradın geçen senelerden alamadıkları maaşları da vilayet yönetimini düşündürüyordu. Tahsisat noksanları yüksek boyutlara ulaştığından muntazam bir şekilde maaş alamayan jandarmalar perişan halde kalmışlardı. Bu şartlarda Yanya vilayet yönetimi jandarmaları rahatlatmak için Rumeli müfettişliğinden hiç değilse bir maaşlarının acilen ödenmesini istemekteydi (BOA, TFR. I.YN. 9/810). Bir diğer sorun tensikat neticesinde açığa çıkarılan jandarmalardı. Açığa alınmalar sırasında çok sayıda jandarmaya haksızlık yapıldığı söylentileri giderek artmaya başlamıştı. Hatta olaya İşkodra Vilayeti jandarma kumandanı Ferik Nasır Paşa'da dâhil olmuştu. Ferik Nasır Paşa Yanya Vilayetinin açığa almalar sırasında hakkaniyetli davranmadığını düşünüyordu (BOA, TFR. I.MKM. 3/223). Aynı görüşte olan jandarma komutanları da bulunuyordu. Örneğin, Yanya jandarma alay yüzbaşılardan Tefvik Bey haklarında hiçbir tahkikat ve muhakeme yapılmadan 10 zâbitânın alaydan ihraç edildiğini belirtiyordu (BOA, TFR. I.ŞKT. 10/976). Tensikat sırasında vilayete bağlı sancaklardan olan Ergiri jandarmasında olay daha dramatik boyutlara ulaşmıştı. Öyle ki jandarma tensik komisyonu tarafından açığa alınan Ergiri jandarma bölüğü yüzbaşılardan Şevket Efendi hiçbir kusuru ve yanlışı olmadığı halde aç ve sefil bırakılarak açığa alındığını, halk ile arasında hiçbir husumet bulunmadığını, uzun yıllar boyunca jandarmaya hizmet ettiğini hükümete bir dilekçe ile bildirmek durumunda kalıyordu. Şevket Efendi durumunun araştırılmasını, eğer gerçekten bir kusuru varsa idam edilmeyi göze aldığını; ancak kusuru yoksa göreve iade edilip sefaletten kurtarılmak istediğini ifade ediyordu (BOA, TFR. I.ŞKT. 11/1078). Tüm şikayet ve tepkilere rağmen Yanya

Vilayeti jandarmasında tensikat gereği açığa alma, emekli edilme gibi işlemler devam etti. Öncelikle 13 jandarma maaşları hesaplanarak emekli edildi (BOA, İ.AS. 45/21). Açığa çıkarılan jandarmaların yerine 47 jandarma terfi ettirildi (BOA, İ.AS. 45/55). Tensikat sırasında açığa alınan 5 yüzbaşı jandarması ise çözüm olarak İşkodra Vilayeti jandarmasındaki açık kadrolara yerleştirildi (BOA, BEO 2130/159692).

Tensikat devam ederken 1903 yılının Temmuz ayında Rumeli'de Makedonya coğrafyasında başlayan bir isyan ise tüm Rumeli'nin yönetiminde ciddi değişikliklere yol açacak süreci başlattı. Makedonya'da geniş özerklik sağlamak isteyen Bulgar İç Makedon İhtilal Örgütü 2 Ağustos 1903 tarihinde Osmanlı Devleti'ne karşı Manastır Vilayetinde İlinden İsyanını çıkardı (Ahabab, 2015, s. 121). İsyan istenilen sonuca ulaşamasa da Avrupalı güçlerin Osmanlı iç işlerine müdahale sürecini hızlandırdı. Özellikle Rusya ve Avusturya-Macaristan'ın Makedonya'da geniş çaplı reform yapılmasına yönelik talepleri Mürzsteg kararlarını ortaya çıkardı. Mürzsteg kararlarına göre Makedonya coğrafyasında Hristiyan halkın talepleri dikkate alınacak, zabıta teşkilatı ıslah edilecek, bölge etnik ve dini açıdan yeniden düzenlenecek, mülki teşkilat yeniden şekillendirilecek, Hristiyan halkın talepleri dikkate alınarak idari ve adli teşkilat dizayn edilecekti. Ayrıca mali yükümlülükler yerine getirilerek bölgedeki isyan sonrasında yıkılan kilise, köprü okul ve evler onarılarak Hristiyanların zararları ödenecekti (Dikici, 2010, s. 81-82). Osmanlı Devleti hükümlerinin yeterince korunmadığını düşünerek Mürzsteg Programı'nı başlangıçta reddetse de Kasım 1903'te programa boyun eğmek durumunda kaldı. Program Makedonya'da geniş çaplı reformları başlatırken jandarmanın da ıslah edilmesini şart koşuyordu. Üstelik jandarmayı ıslah görevi Avrupalı bir generale veriliyordu. Kararlar onaylandıktan sonra 25 Avrupalı subay iki sivil memur ile Makedonya'ya geldi (Adanır, 2001, s. 216-217). Jandarmayı ıslah görevi İtalyan General Emilio De Giorgis Paşa'ya verildi. Ayrıca Makedonya jandarma tensikatu açısından bölgelere ayrıldı. Buna göre Manastır İtalyan, Üsküp Avusturya, Selanik Rus, Serez Fransız, Drama ise İngiliz subaylarına teslim edildi (Karcı, 2018, s. 98). Ayrıca tüm tensikatın başındaki De Giorgis Paşa'ya jandarma ıslahatı için aylık 150 altın Osmanlı Lirası maaş verilmesine karar verildi (Yarcı, 2018, s. 615). Sadaret makamı yukarıda değindiğimiz gibi henüz tensikat başlamadan tensikatın dışında bırakılan Yanya'nında içinde bulunduğu Rumeli Vilayetlerinde jandarma konusunda Makedonya ile uyumlu çalışılmasını ve tensikat yapılmasını talep etmekteydi. Makedonya ile uyumlu tensikat çalışmaları neticesinde Yanya Vilayetinde 1903 yılı tensikatının bilançosu belli olmuş durumdaydı. Tensikat

gereği Yanya Vilayetinde toplam 211 efrad ve 11 zâbitân görevden ihraç edilmişti. 99 efrad ve 6 zâbitân ise emekliye ayrılmıştı. Tensikat sırasında vilayetlerden istenilen önemli bir husus da gayrimüslim vatandaşların jandarma mesleğine alınmalarına yönelikti. Buna göre Yanya Vilayetinde gayrimüslim jandarma için 180 kişilik kadro ayrılmasına rağmen gerekli netice sağlanamamış ve kadroya sadece 94 gayrimüslim jandarma kaydedilebilmişti (Sert, 2021, s. 190). Bu noktada gayrimüslim jandarma sayısının az kalmasında farklı sebepler olduğunu söylemek mümkündür. Herşeyden önce jandarma mesleği gayrimüslimlere cazip gelmiyordu. Ayrıca çoğu gayrimüslim jandarmaya kaydolması halinde kendi dinine ve cemaatine ihanet edeceği fikrini benimsemişti. Gayrimüslim cemaatlerinde jandarmaya kayıtları engellemeye yönelik kendi halkına baskı yaptıkları görülüyordu (Tekir, 2020, s. 95).

1903 yılında yapılan tensikat vilayet içerisinde ciddi tepkileri beraberinde getirmişti. Özellikle açığa almalar ve meslekten çıkarılmalar konusunda vilayetin ve Osmanlı Hükümetinin sert bir tutum sergilediği görülüyordu. Bunlara vilayetin kendi içinde yaşadığı yönetim zafiyetleri de eklenince iş iyice çözümsüz bir noktaya gitmişti. Örneğin dönemin Yanya maarif müdürü Yanya'da validen jandarmaya kadar tüm devlet görevlilerinin vilayetin ve devletin menfaatleri yerine kendi menfaatlerini ön planda tutarak hareket ettiklerini belirtiyordu (Nizamoglu, 2013, s. 218). Yanya'da yönetsel sıkıntıların arttığı dönemde 1904 yılında Avrupalı subaylar Makedonya'ya gelmişlerdi. Böylelikle Rumeli jandarmasında daha modern anlamda tensikat çalışmaları hız kazanmıştı. De Giorgis Paşa'nın gayretleri ile tensikata yönelik atılan adımlar ilk sonuçlarını vermiş ve 1906 yılına gelindiğinde jandarma birlikleri Makedonya coğrafyasında etkin bir şekilde faaliyetlerine başlamıştı (Tekir, 2020, s. 103). Mürzsteg reformu ve devamında gelen jandarma tensikati Rumeli'deki jandarmanın ortak kıyafet, maaş, yaş sınırı ve etnik dini dağılımı gibi konularda standartlaşmasını sağlamaya çalışıyordu (Tinç & Çam, 2018, s. 13). Bu noktada başarı da sağlanmıştı. Silahlar yenilenmiş, Piyade ve süvari zabıt kıyafetleri Fransız jandarmasındaki gibi gösterişli hale getirilmişti (Tekir, 2020, s. 101-102). Jandarma tensikati kapsamında mesleki yeterliliği olmayan, okuma yazma bilmeyen jandarmalar teşkilattan uzaklaştırılırken, jandarmaların eğitimine ayrıca önem verilmişti. Tensikatın Makedonya'daki başarılarından birisi de bu bağlamda Selanik, Manastır ve Üsküp'te jandarmaya yönelik mekteplerin açılması oldu (Törel, 2020b, s. 23). Fakat Yanya için aynı şeyi söylemek zordu. Zira Yanya Vilayeti İşkodra ve Edirne Vilayeti ile birlikte Makedonya'da Jandarma tensikatını şart koşan Mürzsteg Programının dışında bırakılmıştı (Brooks, 2011, s. 182). Mürzsteg Programının

idari ve mülki anlamda getirdiği şartların bu vilayetlerde uygulanması Osmanlı Devleti'nin kabul edebileceği bir şey değildi. Ancak programın şart koştuğu jandarına tensikası güvenlik kaygıları dikkate alınarak esnetilip tüm Rumeli'de uygulanabilirdi. Örneğin, Edirne Vilayeti programın dışında bırakılmasına rağmen Bulgarların Balkan komiteleri vasıtasıyla İngilizlere baskı yapması yüzünden İngiliz baskısı altında jandarına tensikat sürecini Makedonya'dakine benzer şekilde geçiriyordu (The Times, 18 Ocak 1905, s. 10). Yanya Vilayeti açısından bölgedeki Rum lobisinin Balkanlardaki Bulgar lobisi kadar güçlü olmaması vilayet yönetimi ve Osmanlı Devleti'nin tensikat konusunda elini rahatlatmaktaydı. Fakat bu rahatlık jandarmaya gereken önem verilmediğinden Yanya Vilayetini kendi iç dinamikleriyle tensikat yapmaya itmekteydi. Burada iç dinamikten kasıt Yanya Vilayetinde Selanik, Kosova ve Manastırdaki gibi Avrupalı Subaylarında bulunduğu tensikat komisyonu yapısının bulunmamasıydı. Tensikat vilayet yönetiminin kendi uygun bulduğu yöntemlerle yapılyordu. Haliyle bu durum güçlü bir denetleyici mekanizma olmadığından profesyonellik dışı tensikat girişimlerini tetikliyordu.

Profesyonel olmayan tensikat girişimleri mali zorluklarla birleşince 1903-1906 yılları arasında Yanya jandarması dramatik bir buhranın içerisine girdi. Hazineye para olmamasından dolayı 1904 yılında vilayetteki memur ve müstahdemler 5-6 aylık maaşlarını alamadılar. Bu süreçte memurlar zor şartlarda çalışmaya devam ederken Ergiri sancağında geçen seneden üç aylık maaşlarını alamayan jandarmalar maaşları geçmişteki alacakları ile birlikte ödenmediği takdirde toplu halde silah bırakacaklarını vilayet yönetimine iletiler. Yanya Vilayeti ve Osmanlı Hükümeti memurların fedakarlıkları karşısında Ergiri jandarmasının sergilediği davranışları bir tehdit olarak algıladı (BOA, TFR.I. YN. 9/869). Yanya Vilayeti Ergiri jandarına efradının silah bırakma eylemi karşısında ellerindeki silahların alınarak efradın Divan-ı Harbe teslim edilmesi ve haklarında gerekenin yapılması için Osmanlı Hükümetine yazı gönderdi (BOA, BEO 2313/173470). Vilayet yönetimi bu talebine ek olarak silahları alınan jandarmalardan doğacak boşluğu kapatması için bir bölük nizamiye askeri görevlendirilmesini talep etti; fakat Osmanlı Hükümeti bu talebi reddetti (BOA, DH.MKT. 845/49). Böylelikle Yanya jandarmasında var olan efradın da azalması sonucu sahil bölgelerinin güvenliğinde ciddi bir açık meydana geldi. Hatta sahil bölgelerinde vergi toplayan Duyun-ı Umumiye tahsildarlarının güvenlik amacıyla yanlarına verilecek jandarına efradı dahi bulunamadı (BOA, DH.TMIK.S. 60/39). 1904-1905 yılları için padişahın onayı alınarak Osmanlı Devleti tarafından devletin genel jandarına bütçesi için 17 milyon kuruşun üzerinde bir para ayrıldı. O sıralarda Yanya Vilayeti jandarına alayında

yaklaşık 1040 nefer yer almaktaydı; fakat bu sayı özellikle sahil bölgelerinde eşkıyalığın arttığı dönemde yetersiz kalıyordu. Vilayetin beklentisi 437'si piyade ve 63'ü süvari olmak üzere toplamda 500 neferin daha jandarmaya dahil edilmesiydi; ancak genel Jandarma için ayrılan paradan Yanya Vilayetine tahsisat olarak 414. 362 kuruş para isabet ettiğinden mevcuda; ancak 238 neferin ilave edilebileceği anlaşılmıştı (BOA, DH. TMİK. S. 59/57). Mevcuda ilave edilen neferlere rağmen sayı yetersiz kaldığından Rum ve Ulahların vilayete yönelik saldırıları artış göstermişti (BOA, BEO 2783/208706). Tahsisat sıkıntısı da devam ettiğinden Yanya Vilayeti jandarma alayındaki neferler görevi bırakmaya başlamışlardı (BOA, BEO 2782/208646). Bu noktada vilayet yönetiminin beklentisi ile Osmanlı Hükümetinin jandarma düzenlemesinin uyuşmadığı anlaşıyordu. Vilayet yönetimi güvenlik kaygılarını ön plana aldığından tahsisat yükseltilmesi ile daha çok sayıda jandarma talep etmekteydi. Yani önemli olan nicelikti. Osmanlı Hükümeti ise tensikatın bir gereği olarak Vilâyât-i Selâse'deki gibi iş görmeyen jandarmaları görevinden uzaklaştırıp, daha az sayıda ama nitelikli personel almak istiyordu. Ancak burada da genel bütçe sıkıntısı devreye giriyordu. Devletin ayırdığı bütçe ve maaş beklentisi ile nitelikli jandarma bulmak ve yetiştirmek gerçekçi görünmüyordu.

Osmanlı hükümeti kronikleşen problemler karşısında Yanya Vilayetinde gerçek manada bir tensikat yapılamayacağını anlamıştı. Düşünülen çözüm jandarma tensikatının Makedonya'daki gibi denetleyici bir mekanizma altında yapılmasıydı. Denetleyici mekanizma Rumeli Umumi Müfettişliği olacaktı. Böylelikle 1906 yılında Yanya Vilayeti yalnızca kendi iç dinamikleri ile gerçekleştirdiği tensikatı sonlandırıyor ve yeni bir tensikat sürecine giriyordu.

3. Yanya Jandarma Alayında II. Tensikat Dönemi (1906-1912)

1906 yılının Eylül Ayında Rumeli Umumi Müfettişliğinin denetiminde Yanya jandarmasında tensikat çalışmaları yeniden başladı. Bu tensikat dönemini ilkinden ayıran en önemli nokta vilayet yönetim kadrosunun kendi istekleri ile şekillendirilmeye çalışılan tensikat çalışmaları yerine Rumeli Umum Müfettişliğinin denetiminde kurulacak bir komisyon vasıtasıyla özellikle Selanik ve Üçüncü Ordudan görüş ve mütalaalar alınarak tensikatın yürütülecek olmasıydı. Belirlenen program çerçevesinde ilk olarak Yanya Vilayeti kumandanı Faik Paşa riyasetinde bir tensikat komisyonu kurulacaktı. Komisyona sonradan Vilâyât-i Selâse'de tabur komutanlığı görevini yapmış olan birkaç kişi daha eklenmesine karar verildi (BOA, BEO 2901/217572). Özellikle Vilâyât-i Selâse'den gelecek komutanların tensikat deneyimlerini Yanya Vilayetine aktarmaları hedefleniyordu; fakat kısa süre sonra komisyonun Faik Paşa yerine Yanya valisi

Seyfullah Paşa başkanlığında toplanması uygun görüldü. Faik Paşa'da komisyonda üye olarak yer alacaktı (BOA, BEO 2914/218481). Komisyondaki üyeleri netleştirme çalışmaları sürerken Yanya jandarmasında yeni problemler baş gösterdi. 270 neferin birden vilayet jandarmasından terhis edilmesi zaten mevcudunda açık yaşayan jandarmayı daha da büyük sıkıntıya soktu (BOA, DH. TMIK. S. 57/1). Üstelik yetersiz mevcuda kısa süre sonra yeni kayıplar eklendi. Yanya livası 29. Alay zâbitânı maaşlarını alamadıkça hiçbir göreve katılmayacaklarını bildirdiler. Ardından merkezde bulunan 40 kadar jandarma efradı da maaşlarını alamadıkları için silahlarını terk ettiler (BOA, DH. ŞFR. 381/50).

Yanya Vilayeti jandarmasının mevcudu tensikat harici olarak günden güne erimeye devam etti. Aslında vilayet jandarmasındaki yönetsel sıkıntılar göz önünde bulundurulduğunda jandarma mevcudundaki düşüş hiçte şaşırtıcı değildi. Zira 1907 yılının sonuna gelindiğinde vilayette jandarma tensikat komisyonu halen tam anlamıyla kurulabilmiş sayılmazdı. Vali riyasetinde kurulması gereken komisyon jandarma kumandanı Faik Paşa'nın görev yerinin değişmesi ve Vilâyât-i Selâse'den gelmesi gereken tabur komutanlıklarından hiçbir kimsenin gelmemesi yüzünden istenildiği şekilde kurulamamıştı. Durumu idare etmek üzere geçici olarak vali riyasetinde Yanya kumandanı Aziz Paşa, vali muavini İstefanaki Efendi, vilayet idare meclisi azasından Sadık Bey, jandarma kumandanı Tefvik Paşa ve askeri hastane baştabibi kaymakam Hüsnü Bey'den oluşan bir komisyon meydana getirilmişti (BOA, TFR. I.YN. 12/1128). Haliyle bu komisyon beklenen etkiyi gösterememiş ve 1908 yılında da Yanya Vilayeti jandarmasında tensikata yönelik önemli bir adım atılamamıştı (BOA, BEO 3259/244425). Bu başarısızlıkta vilayet yönetiminin payı olduğu kadar Vilâyât-i Selâse komutanlarının da ciddi payı olduğunu belirtmek gerekir. Bölge komutanlarının umursamaz tavırları ve Yanya Vilayetini uzun süre görmezden gelmeleri tensikatin 1906-1908 yılları arasında fazlasıyla aksamasına neden olmuştu.

Tensikat gereği alay mevcudunun nitelik olarak arttırılması için toplamda 523.604 kuruşa gereksinim duyulmaktaydı; fakat tahsisat sıkıntısı nedeniyle 1908 yılı için alay mevcudunun arttırılmasından da kısa süre sonra vazgeçilmişti (BOA, MV. 118/38). Jandarmanın bir türlü disiplin altına alınamaması üzerine aynı yıl Yanya jandarma kumandanlığına Mitroviçe merkez kumandanı Miralay Refet Bey tayin edildi (BOA, TFR. I.AS. 67/6619). Refet Bey'in tayininden kısa süre sonra Yanya Vilayetinde Etnik-i Eterya Cemiyeti'nin karışıklık çıkararak ihtilal hazırlığına girişmesi üzerine jandarmada tensikat hızlandırılmıştı. Jandarma

efradının silahlarını yenileme çabaları başlarken vilayette bulunan üç tabur askerin de dört tabura çıkarılmasına karar verilmişti (BOA, DH. MKT. 2734/6). Tensikat çalışmaları devam ederken 1909 yılının başlarında jandarma tensikati konusunda fazlaca deneyime sahip olan Selanik Vilayetinden destek alınması için Osmanlı Hükümeti devreye girmişti. Bunun sonucunda Selanik Üçüncü Ordu Kumandanı Ferik Mahmud Şevket Paşa Yanya jandarma alayını inceleme altına alarak ayrıntılı bir rapor hazırlamıştı. Mahmud Şevket Paşa'ya göre redif taburlarını silahlaltına almak Yanya'daki askeri sorunu çözmek için yeterli değildi. Jandarma alayı eski zâbitândan oluşup efradı bilgisizdi. Yanya'da sürekli dillendirilen jandarma alayına yeni zâbitân istihdamı sanuların aksine jandarmada faydadan çok zarara sebep olabilirdi. İlk yapılacak şey hükümetin doğrudan girişimiyle jandarma alayının ıslahı olmalıydı. Jandarma alay kumandanı yetersizdi ve alay kumandanlığına yeni bir komutan gerekliydi. Alay kumandanlığı için Şevket Paşa'nın önerisi Selanik jandarma alayında görevli Binbaşı Neş'ed Bey'di. Bunun dışında vilayetteki pek çok tabur ve bölük komutanları da değiştirilmeliydi. Vilayet tensikatında Vilâyât-i Selâse jandarmalarından ayrıca destek alınmalıydı. Mahmud Şevket Paşa'nın dikkat çektiği bir diğer nokta çok daha ilginçti. Şevket Paşa'ya göre Yanya Vilayetinde ciddi yönetsel sıkıntılar mevcuttu. Yanya'ya yeni vali, mutasarrıf ve kaymakam tayin edilmeliydi. Bu tayinler gerçekleştiği takdirde Yanya'nın genel durumunda olumlu anlamda hızlı bir değişim yaşanabilirdi. Aksi halde Yanya'ya ne kadar askeri kuvvet gönderilirse gönderilsin olumsuz gidişat değişmezdi (BOA, BEO 3493/261968). Görüldüğü üzere Mahmud Şevket Paşa vilayetin ve vilayet jandarmasının düzelmesi için yönetici kadrosunun kökten değiştirilmesi gerektiğine inanıyordu. Mahmud Şevket Paşa'nın görüşleri aslında daha önce belirttiğimiz üzere 1903 yılında Yanya maarif müdürünün vilayet yöneticilerine yönelik görüşleriyle benzerlik göstermekteydi. Aradan geçen yıllara rağmen bölgeye atanan vali ve jandarma komutanlarının basiretsiz ve kendi menfaatlerini gözetken tutumlarının halen değişmediği anlaşılıyordu.

Mahmud Şevket Paşa'nın raporundan sonra ilk etapta üçüncü ordudan daha fazla destek alınmaya başlandığı anlaşılmaktadır. Zira üçüncü ordunun elinde fazla bulunan küçük çaplı mavzer tüfenklerinden 965 adetinin, 853 kasatura ve 200 sandık cephane ile birlikte Yanya Vilayetine gönderilmesine karar verilmişti (BOA, DH. MKT. 2779/78). Yine üçüncü ordudan Yanya jandarmasına 40 nefer askerin takviye olarak gönderilmesi için harekete geçilmişti (BOA, BEO 3528/264563). Üçüncü ordudan gelen desteklere rağmen jandarmada noksanların tamamlanabildiğini söylemek zordu. Zira tensikat neticesinde yetersiz bulunan 170 nefer toplu olarak meslekten çıkarılmıştı. Üstelik jandarma maaşları artmak

şöyle dursun 70 kuruşa kadar düşürülmüştü. Haliyle bu maaşla nitelikli jandarma neferi de bulunamıyordu (BOA, DH. MKT. 2782/13). Jandarma neferi bulma konusunda sıkıntı yaşayan vilayet yönetimi daimi surette nefer ihtiyacını karşılamak için tensikat kapsamında Yanya'da bir jandarma mektebi açılması için girişimlerde bulundu. Vilayetin isteği açılması planlanan mektebin masraflarının Harbiye Nezareti tarafından karşılanmasıydı (BOA, BEO 3519/263874). Ancak bu istek kabul edilmediği gibi Yanya Vilayetinde bir jandarma mektebi de kurulamamıştır. Yanya jandarmasında kronikleşen sorunlar devam ederken 1909 yılında 31 Mart Ayaklanmasının çıkması Osmanlı Devleti jandarmasında köklü değişiklikleri de beraberinde getirdi. Yeni yönetim sürecinde Rumeli'deki jandarma teşkilatı tüm ülkede yaygınlaştırılmak istendi. Bu amaçla jandarmanın üst birimi olarak görev yapan jandarma merkez dairesi kaldırılarak yerine Harbiye Nezareti'ne bağlı "Umum Jandarma Komutanlığı" tesis edildi (Efe, 2018, s. 29). Yeni hükümet jandarma tensikatu meselesine daha fazla ağırlık verdi. Bu doğrultuda Vilâyât-i Selâse de jandarma tensikatu icra edildiği halde Yanya ve İşkodra Vilayetlerinde tensikatın henüz sonlandırılmamış olması hükümeti rahatsız ettiğinden Yanya Vilayetinden tensikatu hızlandırması istendi (BOA, BEO 3561/267075).

Osmanlı Hükümeti tensikat sürecini hızlandırmak istediğinden Rumeli'de yeni düzenlemelere gitti. Düzenleme gereği İşkodra ve Yanya jandarma alayları Selanik Tensikat Dairesine bağlandı. Selanik Vilayeti de tensikattan sorumlu tutularak uyarıldı (BOA, TFR. I.SL. 210/20913). Böylelikle Yanya jandarmasında profesyonel ve reaksiyonel adımların atılması planlanıyordu. Bu noktada Yanya jandarma alayı zabitlerinin tensiki için Robilant Paşa'ya tezkire verildi (BOA, TFR. I.AS. 71/7075). İtalyan Robilant Paşa II. Meşrutiyet'in ilanından hemen önce De Giorgis Paşa'nın ölümü üzerine onun yerine tensikat kumandanı olarak atanmıştı. Kendisi önceden İtalya adına askeri delegelik yaptığı gibi Mirliya rütbesine de sahip olmuştu (Yarç, 2018, s. 642). Robilant Paşa tensikat kumandanı olduktan sonra anlaşıldığına göre Yanya jandarmasının tensikiyle daha yakından ilgilenmeye başlamıştı. Bu dönemde jandarmaya yönelik yapılan ilk araştırmalarda jandarma neferlerinin işinin ehli olmayan aciz kimselerden meydana geldiği sonucuna varılmıştı (BOA, BEO 3590/269206). Üstelik aynı dönemde vilayette Yunanlıların eşkıyalık faaliyetlerinde artış görüldüğünden gerekli stratejik noktalara asker konulması, jandarma neferinin maaşlarının düzenlenmesi ve tensikatın hızlıca gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştı (BOA, DH. MKT.2872/5). Ayrıca tensikat kapsamında düşünülen bir başka yenilik jandarmaların teçhizat ve elbise ihtiyaçlarına yönelikti. Bu nedenle ulaşımın zor

olduğu vilayetlerin alay merkezlerinde birer debboy şubesi kurulmasına karar verilmişti. Debboy şubelerinden birisi de Yanya Vilayetinde açılacaktı (Tekir, 2020, s. 133-134).

Tüm bu düzenlemeler dikkate alınarak Yanya jandarma alayı için ayrıca Selanik jandarma dairesinden de mütalaa istenmişti. Selanik jandarma dairesinden verilen mütalaa da Yanya jandarması için öncelikle 50 nefer zâbitânın gerektiği; fakat mevcut koşullar dikkate alındığında ordudan ilk etapta 30 nefer zâbitânın Yanya jandarma alayına aktarılabilceği, geriye kalan 20-30 kadar zâbitânın ise Dersaadet Jandarma Mektebi'ndeki talebelerden bulunabileceği ifade edilmişti (BOA, TFR. I.AS. 72/7141). Gerekli zâbitânın bulunarak jandarmaya kaydedilmesi meselesi Yanya jandarma alayını uzun bir süre meşgul etti. Vilayetin talepleri karşısında Yanya Vilayeti jandarma alayına Selanik Efrad-ı Cedide Mektebi ile zâbitân mektebinden çıkacak 100 kadar efrad ve zâbitân kaydedilerek tayin edilmeleri uygun görüldü (BOA, TFR. I.AS. 72/7159). Bununla birlikte Dersaadet Zâbitân Mektebinden de bir kısım efrad ve subayın Yanya jandarma alayında görevlendirilmesine karar verildi (BOA, DH. MKT. 2885/22). Böylelikle 1909 yılının Ağustos Ayına gelindiğinde Yanya jandarma alayında görev alacak efradın tayin ve yol masrafları Selanik tensikat dairesi tarafından hesaplanarak Yanya Vilayetinde jandarma tensikatına hız kazandırıldı (BOA, TFR. I.AS. 72/7187). Aynı zamanda jandarma alayında tensikatın sonuçlanması beklenmeden vilayetin bazı bölgelerinde sabit müfrezelerin konuşlandırılması için üçüncü ordu komutanlığı ile irtibata geçildi (BOA, DH. MUI. 1/5).

Osmanlı Hükümeti ile yapılan görüşmelerden sonra Yanya jandarma alayına 100 kişi yerine nitelikli 50 nefer zâbitânın alınması onaylamıştı. Bu efradın sevki ile ilgilenmesi için Mülazım Hasan Basri Efendi ve üç zâbitân görevlendirilmiştir (BOA, TFR. I.AS. 72/7185). Yine 1909 yılının sonlarında tensikat gereği sekiz nefer jandarma alayından emekli edilmiştir (BOA, İ.AS. 104/27). 1909 yılına genel olarak bakıldığında Yanya jandarmasında Robilant Paşa'nın denetiminde tensikat kapsamında daha etkin adımlar atıldığı görülmektedir. Özellikle jandarma alayında eksikliklerin tespit edilip nerelerden jandarma neferi sağlanabileceği konusunda somut adımlar atılabilmiştir. Jandarma sayısının vilayet tarafından sürekli artırılması isteğine kulak asılmayarak nitelikli ve az sayıda neferin jandarmaya kabul edilmesi noktasında çalışmalar yürütülmüştür. Nitelik ön plana alınarak mevcudun azaltılması neticesinde Yanya Vilayeti jandarma alayı mevcudu 1100 kişiye kadar düşürülmüştür; fakat kronikleşen mali problemlere ciddi anlamda çözüm bulunamadığından tahsisat problemleri devam etmiştir. Haliyle hayvanlarına ve kendilerine bakamayacak durumda olan süvari ve piyade

efradı önceden olduğu gibi Yanya jandarinasından peyderpey istifa etmeye devam etmiştir (BOA, BEO 2969/222631). İstifaların dışında 1910 yılının Mayıs Ayına gelene kadar artan sayıda nefer ve komutanda görevden emekli edilmiştir (BOA, BEO 3745/280815).

Tensikatın istenilen şekilde yapılamaması ve gerçek manada başarıya ulaşamaması Yanya jandarması içinde birtakım karışıklıklara yol açtığından 1910 yılının Mayıs Ayı içerisinde vilayetin jandarma kumandanı yeniden değiştirilmiştir. Yanya vilayet idaresi kumandanlığa Hüseyin Avni Paşa'nın getirilmesini istemişse de göreve Osmanlı Hükümeti tarafından Dedeğaç Taburu Kumandanı İzzettin Bey tayin edilmiştir (BOA, DH. MÜ. 84/6). İzzettin Bey döneminde jandarmadaki karışıklıkların ortadan kaldırılabildiğini söylemek zordur. Bir kere Osmanlı Hükümetinin vilayet idaresinin fikirlerini dinlemeyerek kendi istediği birini Yanya jandarma kumandanlığına ataması Yanya vilayet idaresine güvenilmediğini göstermekteydi. Haliyle İzzettin Bey'inde vilayet yönetim kademesiyle çatışması kaçınılmazdı. Bu şartlar altında tensikatın sağlıklı bir şekilde yürütülemeyeceği düşünülerek tıpkı Makedonya coğrafyasında olduğu gibi Yanya jandarma tensikatının başına Avrupalı bir subay getirilmesi kararlaştırılmış ve tensikatın başına İngiliz binbaşı Mösyö Nikol getirilmiştir (BOA, DH. İD. 67/7). Binbaşı Mösyö Nikol döneminde Yanya jandarinasında önemli bir atılım gerçekleştirilemediği gibi Yanya jandarinasında geçmişten gelen sorunlara da çözüm bulunamadığı anlaşılmaktadır. Zira Meclis-i Mebusan'ın 1911 yılındaki bütçe görüşmelerinde söz alan Yanya mebusu Kostantin Surla Efendi Yanya'daki artan çetecilik faaliyetlerini örnek göstererek jandarma bütçesinin arttırılması gerektiğini ifade etmekteydi (Törel, 2020b, s. 37-39).

Meclis-i Mebusan görüldüğü üzere toplantı gündeminde jandarmanın durumuna ayrıca yer verme gereği duymuştu. Bu şartlarda özellikle Rumeli jandarinasında tensikata yönelik bizzat hükümet eliyle kapsamlı adımların atılması kaçınılmaz görünüyordu. Haliyle kısa süre sonra çalışmalar başlatıldı. 1912 yılının Şubat ayında Rumeli jandarması hakkında bir komisyon teşkil edilerek önemli ıslahat kararları alındı. Alınan kararların özellikle ikisi Yanya jandarinasını doğrudan ilgilendirmekteydi. İlk olarak Yanya Vilayeti jandarma taburuna 200 nefer jandarma ilave edilmesi kararlaştırıldı. İkinci olarak merkezi Selanik olmak üzere Kosova, Manastır ve İşkodra Vilayetleri ile beraber Yanya Vilayeti jandarinasını kumanda etmek üzere "Rumeli Jandarma Müfettişi" unvanıyla jandarma işlerinden anlayan muktedir bir kişinin tayini konusunda karar alındı. Alınan karara göre bu müfettişe aylık 2500 kuruş maaş verilecekti. Müfettiş kendi inisiyatifinde bir heyet oluşturacak, heyette zâbitân ve jandarmadan sorumlu

ecnebi zâbitândan bir iki kişi daha yer alacaktı. Rumeli jandarması bir bütün olarak düşünülecek ve bölgedeki jandarmaların hepsinden bu heyet sorumlu olacaktı (BOA, MV.161/44). Böylece Rumeli jandarmasında Avrupalı subaylara da yer verilerek kaynaştırılmış bir heyet etrafında tensikata devam edilmesi öngörülüyordu.

İslahat tedbirleri kapsamında kısa süre sonra İşkodra ve Yanya'da seyyar jandarma taburları kuruldu. Ardından bu taburların Kosova Vilayetinde teşkil edilecek ikinci seyyar jandarma taburuna bağlı olarak görev yapmasına karar verildi (BOA, MV. 226/169). Rumeli için alınan kararlar bunlarla sınırlı kalmadı. Balkan savaşları öncesinde yeni bir jandarma kanunu ilan edildiği gibi Osmanlı Hükümeti Rumeli'de seyyar jandarma taburlarının teşkilatlanma ve vazifelerini içeren bir yönetmelik yayınladı. Yine 2 Nisan 1912 tarihinde "*Rumeli Jandarma Kumandanlığı Nizamnamesi*" yürürlüğe konuldu (Yarcı, 2019, s. 8). 1912 yılında Yanya Vilayeti jandarmasında yapılan düzenlemelerde tensikat komisyonu yerine doğrudan söz sahibi olan Osmanlı Hükümeti oldu. Osmanlı Hükümeti Yanya'nın da içinde bulunduğu Rumeli jandarmasında yukarıda değinildiği gibi 1912 yılında köklü değişikliklere gitti. Kuşkusuz hükümetin bu refleksi göstermesinin arka planında Balkanlarda yaklaşan savaşın önemli bir payı bulunmaktaydı.

Rumeli coğrafyasında hızlıca harekete geçirilmek istenen islahat planı somut bir gelişim göstermeden 1912 yılının Ekim ayında Karadağ Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etti. Böylece Balkan Harbi başlamış oldu. Balkan Harbi sırasında Yunanlılar daha önce Berlin kongresinde talep edip alamadıkları Yanya'yı ele geçirmek için saldırıya başladılar. Özellikle Osmanlı kolordu komutanlarından Esad Paşa Yanya'da Yunanlılara karşı ciddi bir direniş gösterdi; fakat silah, cephane eksiklikleri ve açlık gibi sebepler yüzünden Yanya savunması başarıya ulaşamadı. Yanya 7 Mart 1913 tarihinde Yunanistan'ın eline geçti. Yunan askerlerinin ilerleyişi durdurulamayınca Osmanlı Devleti'nin Yanya'daki hâkimiyeti kesin olarak son buldu (Erken, 2019, s. 82-84). Böylelikle Yanya Vilayetinin jandarmasına belirli bir düzen getirilemeden Yanya elden çıkmış oldu.

SONUÇ

20. yüzyılın başlarından itibaren artan asayiş problemleri ve dış baskılar Rumeli Vilayetleri jandarmalarında tensikat çalışmalarının başlamasına zemin hazırlamıştır. Özellikle 1903 Mürzsteg Kararları kapsamında Vilâyât-ı Selâse olarak adlandırılan Kosova, Selanik ve Manastır Vilayetlerinde Avrupalı subaylar denetiminde jandarmada bir dizi islahatlar yapılmıştır. İşkodra, Edirne ve Yanya Vilayetleri ise idari ve adli anlamda etnik yapıları dikkate alınarak Mürzsteg Programının dışında bırakılmıştır. Jandarma yapılanması da programın dışında

tutulmasına rağmen esnetilerek tüm Rumeli’de uygulanmaya çalışılmıştır. Örneğin Edirne jandarması programın dışında tutulmasına rağmen Bulgar komiteleri ve İngilizlerin baskısı altında aşağı yukarı Vilâyât-ı Selâse’dekine benzer bir tensikat süreci geçirmiştir; fakat Yanya jandarmasını bu noktada ayırmak gerekir. Yanya jandarması temelde iki aşamalı bir tensikat süreci geçirmiştir. Bu bağlamda ilk aşamada Yanya jandarması 1903-1906 yılları arasında doğrudan kendi güvenlik kaygılarını dikkate alarak niceliği arttırmaya odaklı hareket etme eğiliminde olmuştur. Yanya 1906-1912 yılları arasında Rumeli Umumi Müfettişliği ve Selanik merkezli Üçüncü Ordunun denetiminde olmak üzere ikinci bir tensikat süreci yaşamıştır. Yanya’da 1903-1906 yılları arasındaki ilk tensikat dönemi plansız ve profesyonellikten oldukça uzaktır. Vilayet yönetiminin işe yaramayan efrad ve zâbitânı tespit etmede hakkaniyetli bir sistem meydana getirememesi jandarmalar arasında fazlasıyla huzursuzluk yaratmıştır. Açığa alınan ve emekli edilen jandarmalar vilayet yönetimine şikâyetlerini iletirken, özellikle 1904 yılından itibaren maaşlarını düzenli alamayan jandarmalarda vilayetin bazı bölgelerinde topluca silah bırakma eylemi yapmışlardır. Tahsisat problemlerine çözüm üretemeyen vilayet tensikat sürecinde nitelikli jandarmayı bünyesine katamadığı gibi mevcut jandarma sayısında da orantısız düşüşler yaşamıştır. İlk tensikat sürecinde işe yaramayan jandarmaların açığa alınıp emekli edilmesi dışında somut bir başarı sağlanamamıştır.

1906-1912 yılları arasındaki tensikat sürecini bir önceki tensikat döneminden ufak bazı yönlerle ayırmak gerekir. İkinci tensikat sürecinde herşeyden önce uygulanan metot ve yaklaşım daha profesyoneldir. Bu dönemde Vilâyât-ı Selâse’dekine benzer şekilde jandarma tensikatu bir komisyon, Rumeli Umumi Müfettişliği ve Üçüncü Ordunun denetimi altında gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. 1906 yılında Yanya vilayeti valisi başkanlığında jandarma tensikatu için meydana getirilen komisyona Vilâyât-ı Selâse’den gelecek komutanlarla işlerlik kazandırılmaya çalışılsa da o bölgeden hiçbir komutanın gelmemesi ve komisyonun verimli çalışmaması sonucu 1909 yılına kadar tensikat yavaş yürütülmüştür. Özellikle 1909 yılında Rumeli jandarmasının başına Robilant Paşa getirildikten sonra Yanya’daki tensikat süreci de hız kazanmıştır. Vilayet jandarmasının bu dönemde eksikleri tespit edilmiş, sayı bilinçli şekilde düşürülmüştür. Bunun yanında Selanik ve Dersaadet’deki jandarmaya yönelik mekteplerden mezun olan efradın jandarmaya katılımı ile nitelik arttırılmaya çalışılmıştır. Ayrıca Makedonya jandarmasına benzer şekilde tensikat kapsamında bazı silahlar yenilenmiş, jandarmanın üniformaları için Yanya’da debboy şubesi açılmıştır. Tensikat kapsamında Yanya’da jandarma mektebi inşa edilmek istense

de başarıya ulaşamamıştır. Bununla beraber kronik tahsisat problemleri devam ettiğiinden geçmişten gelen sorunlara II. Tensikat döneminde de çözüm bulunamamıştır. Robilant Paşa sonrası doğrudan Yanya jandarma tensikatının başına İngiliz Mösyö Nikol getirilmiştir; ancak onun döneminde de verimli bir tensikat yürütülememiştir. 1912 yılında Rumeli'deki jandarma ıslahatına doğrudan Osmanlı Hükümeti yapıcı kararlar alarak destek vermesine rağmen Balkan savaşlarının patlak vermesi Yanya jandarmasının da içinde olduğu Rumeli Vilayetlerinde ıslahat hareketlerinin işlerlik kazanmasını engellemiştir. Böylelikle Yanya jandarmasında belirgin bir tensikat başarısı sağlanamamıştır. Sonuç olarak 1903-1912 yılları arasındaki Yanya Vilayeti jandarma tensikatu açığa alınan ve emekli edilen jandarmalar ile silah ve üniformadaki ufak çaplı birtakım yenilikler dışında somut bir başarıya ulaşamamış, Vilâyât-ı Selâse başta olmak üzere tüm Rumeli Vilayetleri içerisinde jandarma tensikatının en başarısız örneklerinden birisini oluşturmuştur.

EXTENDED SUMMARY

The Russo-Turkish War of 1877-1878 and the Treaty of Berlin which was signed after the war initiated the process leading to serious problems in the Ottoman State. First of all, the European powers found the opportunity to intervene in the internal affairs of the Ottoman State, especially by taking advantage of the disorder in the Balkans. Thus, the Ottoman Government recognized the weaknesses in its internal security structure and invited European military officers to the country. The aim was to ensure the order of the zaptieh forces. Firstly, in 1879, the zaptieh order was transformed into the gendarmerie organization, and affiliated to Seraskerlik (Ministry of War). Then, a gendarmerie department was established affiliated to Seraskerlik. The organization of the gendarmerie was quickly tried to be spread in the Ottoman provinces. At this point, the Provinces of Rumelia, which are seen as the main area of action, were selected as priority provinces. The transition from the zaptieh order to the gendarmerie did not happen at the same time in all provinces of Rumelia. In the Janina Province, which was an important transit point in the Eastern Mediterranean and a political and economic connection point between Greece, the Ottoman Empire and Italy, the transition process from the zaptieh to the gendarmerie did not take place as quickly as expected, despite its strategic position. Since the regulations for gendarmerie did not proved to be efficient, the Ottoman State went for a number of new regulations, especially in the geography of Rumelia between 1896 and 1901. The aim was to create a more modernly organized and effective internal security organization. Although regulations had been implemented in Rumelia provinces, especially regarding the recruitment of

non-Muslims to the gendarmerie profession, the main reforms began with the "Mürzsteg Programme", which came into force in 1903. This program also envisaged the implementation of a number of reforms in the Gendarmerie under the supervision of European officers in Rumelia, Ottoman State. The regulations called tensikat (readjustment) basically covered the provinces of Kosovo, Bitola and Thessaloniki, which were called "Vilayat-i Selase". Thus, the Janina Province, along with the provinces of Adrianople and Shkodra, located in Rumelia, were not included in the readjustment. In the gendarmerie organization of Adrianople which was excluded from the readjustment, under the pressure of the British, the readjustment movement was carried out under the supervision of a European officer, as in Vilayat-i Selase. However, such a thing did not happen in especially Shkodra and Janina. Instead, the Janina Province initiated its own readjustment with its internal dynamics. The first readjustment process between 1903 and 1906 was quite far from professional. In this process, the administration of the province dismissed a large number of workers and police officers on the grounds that they were unqualified. Again, some workers and police officers, who could not receive their salaries due to allocation problems, joined the collective action to lay down their arms. The harsh attitude of the province administration caused serious discontent among the gendarmerie staff. While the administration of the Janina Province constantly requested the Ottoman State to increase the number of gendarmerie staff, the fact that they started to leave the duty was severely disrupted the intended readjustment.

The second readjustment period between 1906 and 1912, on the other hand, was theoretically tried to be conducted more professionally than the first one. First of all, it was decided to audit the readjustment movement through a commission, recognizing that the previous attempts of readjustment could not achieve real success. Moreover, this commission was to be supported not only by the province administrators, but also by military officials from Vilayat-i Selase who had readjustment experience. The seemingly effective system could not be fully implemented, because no commander came from Vilayat-i Selase. The readjustment commission included only province administrators. Due to the continuation of resignations, salary problems and the gendarmerie of Janina which could not be disciplined, the Ottoman Government intervened and soon the Janina Province began to receive support from the Thessaloniki Province. In this direction, the commander of the Third Army Mahmud Şevket Pasha prepared a report regarding the gendarmerie of Janina. He drew attention to an interesting point in his report. According to him, increasing the number of gendarmerie staff was not

the solution. In Janina, from the governor to the commander of the gendarmerie, the entire provincial administrative staff had to be changed from top to bottom. Although it was not possible to achieve this in the short term, after this report, arms and ammunition support was received from the Third Army and the Janina gendarmerie was tried to be put in order. With the March 31 Uprising and the dethronement of Sultan Abdul Hamid II in 1909, the new Ottoman Government focused more on the Janina gendarmerie. The Janina gendarmerie regiment was affiliated to the Thessaloniki readjustment department. Robilant Pasha, who was appointed as the head of the entire readjustment movement in Macedonia, attached great importance to the betterment of the Janina gendarmerie. During this period, an attempt was made to reduce the number of gendarmerie staff and to increase their qualifications. Although a short-term improvement was achieved, the readjustment could not be carried out as desired because the allocation problems continued. In 1911, taking Vilayat-i Selase as an example, the British Monsieur Nicolle was appointed as the head of the gendarmerie of Janina; however, once again, the expected effect was not achieved. In 1912, the Ottoman Government enacted new regulations for the gendarmerie in Rumelia, including the Janina Province. This time, with the outbreak of the Balkan wars, before the new reform package was not fully activated, the Ottoman State lost the Janina Province in 1913. Thus, the readjustment of the gendarmerie of Janina could not be concluded successfully. As a result, compared to the other provinces of Rumelia, the readjustment of the Janina gendarmerie was one of the most unsuccessful examples.

KAYNAKÇA

A-Arsivler

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

BOA, BEO 1982/148639, 2008/150572, 2009/150612, 2130/159692, 2313/173470, 2782/208646, 2783/208706, 2901/217572, 2914/218481, 2969/222631, 3259/244425, 3493/261968, 3519/263874, 3528/264563, 3561/267075, 3590/269206, 3745/280815.

BOA, DH.İD. 67/7.

BOA, DH.MKT. 845/49, 2734/6, 2779/78, 2782/13, 2872/5, 2885/22.

BOA, DH.MUI. 1/5, 84/6.

BOA, DH.ŞFR. 381/50.

BOA, DH.TMIK.S. 31/11, 31/46, 32/46, 33/121, 34/28, 57/1, 59/57, 60/39.

BOA, İ.AS. 45/21, 45/55, 104/27.

BOA, MV. 118/38, 161/44, 226/169.

BOA, TFR.I.A. 4/393.

BOA, TFR.I.AS. 2/102, 67/6619, 71/7075, 72/7141, 72/7159, 72/7185, 72/7187.

BOA, TFR.I.MKM. 1/29, 3/223.

BOA, TFR. I.SL. 210/20913.

BOA, TFR.I.ŞKT. 3/296, 10/976, 11/1078.

BOA, TFR.I.YN. 9/810, 9/869, 12/1128.

BOA, Y.PRK.UIM. 1/60.

B-Sürelî Yayınlar

The Times, (18 Ocak 1905). s. 10.

C-Kitaplar ve Makaleler

Adanır, F. (2001). *Makedonya sorunu: oluşumu ve 1908'e kadar gelişimi*. (Catay, İ., Çev.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları 123.

Ahbab, Y. (2015). Amerikan ve İngiliz basınında İlinden isyanı (1903). *KAREN Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 1, (1), 119-151.

Alyot, H. (2008). *Türkiye'de zabita: tarihi gelişim ve bugünkü durum*. Ankara: Kozaan Ofset.

Brooks, J. (2011). "A tranquilizing" influence? British "proto- peacekeeping" in Ottoman Macedonia. *Peace & Change*, 36, (2), 172-190.

Cevad, A. & Remzi (2021). *Hulâsa-i coğrafya-i Osmani*. (Sadık, E. (Sadeleştiren). Kahramanmaraş: SAMER Yayınları.

Dikici, A. (2010). Osmanlı Makedonya'sında kurulan ilk uluslararası polis barış koruma misyonu: Mürzsteg Reform Programı *Karadeniz Araştırmaları*, 6, (24), 75-108.

Efe, İ. (2018). 1909-1914 yılları arasında jandarmanın islahı ve müfettişlik teşkilatının kuruluşu. *Miras ve Değişim: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Jandarına*. (Demircioğlu İ. H., Özcan, A., Yiğit, Y., Ed.). Ankara: Berikan Yayınevi. 27-44.

Ertuna, H. (1983). *Balkan harbinde Yanya savunması ve Esat Paşa* (Korg. BÜLKAT). Ankara: Gnkur. Basımevi.

Karçı, E. (2018). Üsküp jandarına kumandanları mektebi (1904-1909). *Miras ve Değişim: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Jandarına*. (Demircioğlu İ. H., Özcan, A., Yiğit, Y., Ed.). Ankara: Berikan Yayınevi. 97-138.

- Nizamoğlu, Y. (2013). Yanya vilayetinin durumuna dair hazırlanan layihalar ve sonuçları. *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, (33), 197-228.
- Okçabol, D. (1940). *Zabita tarihi*. Ankara: Ankara Polis Enstitüsü Neşriyatı.
- Ortaylı, İ. (1998). Yanya vilayetinin limanı olarak 19. asrın ikinci yarısında Preveze. *Belleten*, LXII, (233), 137-146.
- Özbek, N. (2009). Tarih yazıcılığında güvenlik kurum ve pratiklerine ilişkin bir değerlendirme. *Jandarma ve Polis Fransız ve Osmanlı Tarihçiliğine Çapraz Bakışlar*. (Levy, N., Özbek, N., Toumarkine, A., Der.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları. 1-19.
- Özcan, A. (2013). Osmanlı Devleti'nde jandarma teşkilatı kurulmasının gündeme ilk defa gelişi (1839) *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi (TAD)*, 32, (53), 173-194.
- Özyılmaz, E. (1998). Çağdaş Türk kamu yönetimi ve jandarma. *Türk İdare Dergisi*, 70, (421), 473-489.
- Reyhan, C. & Sert, S. (2021). Asakir-i zaptiyeden jandarmaya: Osmanlı kamu düzeninde mahalli asayiş ve emniyetin korunmasında güvenlik kurumu. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi (TAD)*, 40, (70), 407-447.
- Sert, S. (2019). Osmanlı Devleti'nin Rumeli vilayetlerinde asayiş ve emniyetin sağlanmasında bir kolluk kuvveti olarak jandarma 1896-1901. *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6, (18), 483-496.
- Sönmez, A. (2007a). Osmanlı Devleti'nde İç Güvenliğin Dönüşümü: Zaptiye Teşkilatı'ndan Jandarma'ya. *Ankara Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu İCANAS* 38, (6), 10-15 Eylül 2007, 2855- 2864.
- Sönmez, A. (2007b). Jandarma teşkilatının kuruluşu sürecinde Baker Paşa'nın Rolü. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, (11), 163-173.
- Şenbuza, U. (2020). Zaptiye müşiriyetinden jandarma genel komutanlığına. *Jandarma Dergisi*, (156), 6-11.
- Tekir, S. (2020). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e jandarma kuruluş teşkilat ve mücadele (1903-1938)*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Tilbe, Ö. (2021). *Hüseyin Hilmi Paşa'nın Rumeli umumi müfettişliği (1902-1908)*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Tinç, H. S. & Çam, M. M. (2018). *Osmanlı Jandarması ve İç Güvenlik Harekatı*. İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayınları.
- Törel, T. (2020a). II. Abdülhamid döneminde Edirne vilayeti jandarma tensikati. *Balkan Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 9, (1), 179-197.
- Törel, T. (2020b). *Osmanlı jandarmasının mesleki ve askeri terbiyesi*. İstanbul: Hiperyayın.
- Türkmen, Z. (2020). Jandarma, *DİA*, C. Ek-1, Ankara: Türk Diyanet Vakfı, 689-691.
- Yarç, G. (2018). II. Abdülhamid'in Rumeli ıslahatı'ndan bir kesit: General Degiorgis'in Vilâyat-ı Selâse jandarma kumandanlığı. *Miras ve Değişim: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Jandarma*. (Demircioğlu İ. H., Özcan, A., Yiğit, Y., Ed.). Ankara: Berikan Yayınevi. 601-651.
- Yarç, G. (2019). *Jandarma tarihi kaynakları*. İstanbul: Kriter Yayınevi.

D- Tezler

- Erdem, A. F. (2018). *H. 1319 (M. 1901) Tarihli Yanya vilayeti salnamesinin transkripsiyonu ve değerlendirmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale.
- Erken, İ. (2019). *Yanya sancağının idari yapısı ve yerleşim birimleri (1867-1913)*. (Doktora Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Gücel, D. (2014). *Osmanlı arşiv belgeleri ile Selanik vilayetinde komitacılık: (1890-1913)*. (Doktora Tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.
- Kahraman, M. (2000). *Türk idari teşkilatında jandarma*. (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Koparan, N. (2007). *Türk jandarma teşkilatı (1908-1923)*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Sert, S. (2021). *Vilâyat- ı Selase'de jandarma teşkilatı'nın kuruluşu ve gelişimi: Selanik vilayeti örneği (1879-1909)*. (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.

